

Nr 14.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion om inrättande av ett forskningsinstitut för utförande av opinionsundersökningar.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 219, av herr *Lindström m. fl.* har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning i frågan om inrättande av ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut, som, med anknytning till lämplig vetenskaplig universitets- eller högskoleinstitution och under inseende av bl. a. folkliga organisationer, skulle ha till uppgift att utföra vederhäftiga opinionsundersökningar enligt statistisk samplingsmetod och att sörja för att resultaten, i den mån de äro av allmänt intresse, i så fullständig form som möjligt publiceras eller eljest hållas tillgängliga för allmänheten.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har berett tillfälle för de i riksdagen företrädde politiska partierna att inkomma med yttranden över motionen. Yttranden ha inkommit från Folkpartiet, Bondeförbundets riksorganisation och Sveriges kommunistiska parti.

Öven en likalydande motion, II: 329, har andra kammarens första tillfälliga utskott i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från universitetskanslersämbetet och statistiska centralbyrån, varjämte utskottet berett Svenska tidningsutgivareföreningen, Publicistklubben, Gallupinstitutet, Kooperativa förbundet, Sveriges industriförbund och Landsorganisationen tillfälle att yttra sig över motionen.

Av dessa yttranden har utskottet tagit del.

Folkpartiet befarar att ett forskningsinstitut för opinionsundersökningar under statlig medverkan skulle komma att erhålla en så officiell karaktär att man finge räkna med en viss jämställdhet mellan å ena sidan folket i val och å den andra dylika opinionsundersökningar, vilket skulle kunna medföra avsevärda svårigheter för de ansvariga instanserna att fritt bedöma de ifrågavarande spörsmålen.

Bondeförbundets riksorganisation ställer sig tveksam till värdet av undersökningar av den allmänna opinionens inställning till olika samhällsfrågor. Hur än sådana undersökningar komma att utföras torde det vara omöjligt att undvika felkällor. Om ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut skulle inrättas med anknytning till något universitet eller högskola torde det

icke kunna undvikas att dess resultat finge en viss officiell prägel, vilket skulle vara olägligt ur skilda synpunkter.

Sveriges kommunistiska parti delar motionärernas kritiska inställning till Svenska Gallupinstitutet men kan icke finna anledning att i nuvarande läge förorda ett offentligt eller halvoffentligt liknande institut. I den mån utredningar äro behöfliga angående vårt folks levnadsvanor eller åsikter i olika frågor torde såsom hittills dessa utredningar lämpligen böra företagas av de fasta eller tillfälliga organ, där sakkunskap i den aktuella frågan finnes.

Universitetskanslersämbetet, som inhämtat yttranden från de humanistiska sektionerna vid universiteten i Uppsala och Lund, den humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola och lärarrådet vid Göteborgs högskola, tillstyrker att en utredning i av motionärerna angivet syfte måtte komma till stånd. Ämbetet betonar samtidigt att denna utredning måtte avse frågan om inrättandet av ett fristående, självständigt och objektivt organ för ifrågasättande ändamål.

I sitt yttrande till universitetskanslersämbetet framhåller *humanistiska sektionen vid Uppsala universitet* bland annat, att sektionen kan utan att taga definitiv ställning till frågan tänka sig att ett i viss mån självständigt institut upprättas anknutet till någon av universitetets samhällsvetenskapliga institutioner. Härigenom skulle garantier skapas för att institutets vetenskapliga standard upprätthölls på samma gång som de studerande inom sociologien och angränsande vetenskaper bereddes tillfälle till arbete av såväl teoretisk som praktisk art. Institutet borde förestås av en person i laboratorers tjänsteställning, med tillräckliga kvalifikationer att leda och planlägga det dagliga arbetet. Som styrelse för institutet kan man tänka sig en nämnd, bestående av representanter för socialvetenskapliga och angränsande ämnen. Vid denna nämnds sida kunde eventuellt finnas en representation från olika folkliga organisationer, med vilka styrelsen kunde rådgöra.

Humanistiska sektionen vid Lunds universitet anser att ett eventuellt offentligt institut för opinionsundersökningar bör vara fristående. Ty knytes det till någon universitetsinstitution kan det kraftiga rutinmässiga arbetet verka hindrande på det övriga vetenskapliga arbetet. Ett eventuellt sådant institut bör hava en ansvarig direktion, huvudsakligen bestående av representanter för skilda samhällsvetenskapliga discipliner. Vid sidan härav bör finnas en instans av huvudsakligen förslagsställande karaktär, vari kunna ingå representanter för bl. a. folkliga organisationer. Om ett offentligt institut, fristående från universitets- eller högskoleinstitutioner, ifrågasättes, vill sektionen dock uttala den förhoppningen att ett samarbete mellan opinionsinstitut och samhällsvetenskaplig forskning etableras och att vid tillfälle den samhällsvetenskapliga forskningen må kunna anlita opinionsinstitutet och dess organisation.

Stockholms högskolas humanistiska fakultet instämmer i motionens ledande

tanke, att ett svenskt forskningsinstitut i opinionsfrågor enligt statistisk samlingsmetod borde inrättas, varför fakulteten livligt tillstyrker den begärda utredningen. Enligt fakultetens mening bör ett institut av denna art ha en klart vetenskaplig karaktär och knyts till en universitetsinstitution, lämpligen Stockholms högskola, som äger en stark ställning i socialvetenskapligt hänseende och nära tillgång till relevant aktuellt material. Det ifrågasatta institutet, som givetvis bör erhålla understöd av statsmedel, bör stå under vetenskaplig ledning och såsom universitetsinstitution vara fullt fristående gentemot såväl staten som enskilda personer och organisationer. Dess uppgift bör vara att på ett opartiskt sätt utföra utredningar av allmänt intresse och att bedriva forskningsarbete rörande den representativa undersökningsmetodikens problem. Det vore därvid önskvärt, att det material som insamlats av övriga mera privata institut ställdes till dess förfogande. Institutet skulle vara av ungefär samma karaktär som den av professor Hadley Cantril ledda och till Princetons universitet anknutna Office of Public Opinion Research.

Lärarrådet vid Göteborgs högskola ifrågasätter, huruvida inte hela frågan om ett dylikt forskningsinstitut borde överlämnas till Universitetsutredningen för behandling i samband med dess utredningar rörande vetenskapliga forskningsinstitutioner av olika slag.

Statistiska centralbyrån framhåller — efter att ha skärskådat vissa mer framträdande brister i de svenska opinionsundersökningarnas metodik — att därest dylika undersökningar på sätt motionärerna avse skulle anförtros åt ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut uppkommer frågan huruvida en dylik åtgärd kunde tänkas skapa garantier för att dessa brister elimineras eller i väsentlig mån reduceras. Centralbyrån anser för sin del att detta på det hela taget icke kommer att bliva fallet. Ett statligt institut för opinionsundersökningar torde lika litet som ett enskilt sådant ha möjlighet att garantera vetenskapligt fullvärdiga undersökningsresultat. Detta förhållande synes centralbyrån i och för sig tillräckligt för att motivera ett avstyrkande av opinionsundersökningar i statlig regi. Oavsett detta är det emellertid enligt centralbyråns uppfattning icke lämpligt att staten på sätt här föreslagits engagerar sig i undersökningar av här ifrågavarande karaktär. Centralbyrån avstyrker bifall till motionen.

Svenska tidningsutgivareföreningen finner det olämpligt att staten genom ekonomiskt understöd eller på annat sätt, offentligt eller halvoffentligt, medverkar i opinionsbildningen. Denna bör icke vara statsdirigerad. Föreningen avstyrker bifall till motionen.

Publicistklubbens styrelse har icke funnit anledning att i denna fråga göra något uttalande å klubbens vägnar.

Gallupinstitutet framhåller sammanfattningsvis, att en konkurrens på institutets olika undersökningsområden visserligen kan vara värdefull men att insti-

tutet tror att en konkurrens från officiellt eller halvofficiellt håll skulle vara av föga nytta på de dagsaktuella opinionsundersökningarnas fält samt att institutet finner den säkraste vägen att förbättra opinionsundersökningarnas metodik vara att genom anslag till opinionsforskningen vid svenska universitet och högskolor arbeta vidare efter de linjer som redan beträffas.

Svenska Gallupinstitutet förklarar sig villigt att ställa sina tidigare resultat och sin samlade erfarenhet till förfogande som bidrag till ett sådant arbete på opinionsundersökningarnas utveckling och förbättrande och är för övrigt berett att på allt sätt biträda i den mån detta kan vara av värde för ytterligare utredning av de i motionen berörda frågorna.

Institutet framhåller vidare, att ingenting av vad som anföres i motionen kunnat rubba institutets uppfattning att opinionsforskningen i vårt land f. n. utvecklas efter ekonomiskt och vetenskapligt riktiga linjer. Vad Gallupinstitutet hittills utfört, har i väsentliga stycken varit ett pionjärarbete inom landet. Institutet strävar fortlöpande att ytterligare utveckla och förbättra sina metoder och förbereder bl. a. åtgärder i syfte att neutralisera riskerna för eventuell partipolitisk ensidighet. Om en konkurrens skall bjudas Gallupinstitutet beträffande aktuella opinionsundersökningar, bör denna i varje fall komma från organ som arbeta under ekonomiskt likartade förutsättningar. Opinionsundersökningarnas idé och framtidsutsikter skulle sannolikt allvarligt skadas om sådan konkurrens toges upp av ett halv- eller helofficiellt organ.

Kooperativa förbundets styrelse delar motionärernas uppfattning om att en frikoppling från privatekonomiska vinstintressen och genom tillgång till förstklassig vetenskaplig expertis på bl. a. det statistiska området och genom fullständig offentlighet kring undersökningarna i olika led större säkerhet skulle skapas för att opinionsundersökningarna utfördes på ett vederhäftigt sätt. En utredning av detta spörsmål efter de riktlinjer motionärerna skisserat synes sålunda styrelsen lämpligt. Styrelsen vill emellertid med hänsyn till de mycket omfattande utredningar, som under de senaste åren påbörjats på de mest skilda områden, ifrågasätta om utredningen trots allt har den angelägenhetsgrad, att den omedelbart bör komma till stånd. I avvaktan på en lämplig tidpunkt för en dylik utredning synes det styrelsen önskvärt att genom någon vetenskaplig institution i vårt land de särskilt i U.S.A. under senare år företagna forskningarna och vunna erfarenheterna på samplingsmetodikens område gjordes till föremål för ett närmare studium.

Sveriges industriförbund framhåller, att det helt visst är en illusion, om man föreställer sig, att ett statligt forskningsinstitut på detta område skulle kunna arbeta under sådana former, att dess resultat skulle gå fria från invändningar. Det är exempelvis svårt att tänka sig, att en institution, som stode under regeringens kontroll, skulle erhålla uppdrag att undersöka frågor rörande vilka man på förhand kan antaga, att folkopinionen vore kritiskt inställd gentemot

de politiska makthavarna. Härtill komma de principiella betänkligheter, som man måste hysa mot en statlig medverkan i en eller annan form i undersökningar av nu ifrågavarande slag. Resultatet skulle alltför lätt bli att staten positivt medverkade i den allmänna opinionsbildningen genom den auktoritativa prägel, som skulle givas undersökningarna. Förbundet erinrar om att liknande synpunkter på sin tid med stort eftertryck framfördes inom och utom riksdagen, när det gällde den verksamhet, som bedrevs av statens informationsstyrelse. Förbundet avstyrker bifall till motionen.

Landsorganisationen framhåller, att oavsett om man ansluter sig till den ena eller andra uppfattningen om värdet av opinionsmätningar har man att räkna med, att opinionsmätningarna inte äro en övergående företeelse utan tvärtom torde komma att få ökad betydelse i framtiden. Landsorganisationen finner det styrkt, att svenska Gallupinstitutet, som är ett rent kommersiellt företag och visat sig benäget att tillmötesgå vissa av några större kunder framställda och med vetenskapliga metoder svårförenliga krav, inte fyller de förutsättningar som man har skäl att fordra av ett dylikt institut. Det har redan visat sig, att uppenbarligen missvisande undersökningsresultat spelat en viss roll i den politiska debatten. Landsorganisationen, som är fullt medveten om att fullständigt objektivitet vid opinionsmätningar inte kan åstadkommas, finner dock att risken för missvisande resultat är synnerligen stor om det institut, som verkställer mätningen, arbetar på kommersiell basis och riskerar att komma i ett ekonomiskt beroendeförhållande till sina kunder. Landsorganisationen finner följaktligen motionärernas förslag till inrättande av ett opinionsmätning-institut under offentlig kontroll välmotiverat.

Vad formerna för en dylik verksamhet beträffar synes det landsorganisationen riktigast att anknyta verksamheten till en vetenskaplig institution och att ge representanter för de stora folkrörelserna tillfälle att följa arbetet. Det är enligt landsorganisationens mening av största vikt, att det nya institutet blir ekonomiskt helt fristående, och organisationen finner det därför mindre lämpligt att institutet skulle få tillförsäkra vissa tidningsorgan ensamrätt till publicering av undersökningsresultatet, även om motionärerna önska begränsa denna rätt till att omfatta en vecka, varefter resultaten skulle bli tillgängliga för alla. Eftersom svenska Gallupinstitutets kommersiella karaktär utgör den yttersta grunden till de framställda anmärkningarna, tolkar landsorganisationen förslaget till bildande av ett konkurrerande forskningsinstitut inte så att detta nödvändigtvis behöver bli ekonomiskt bärande. Tvärtom skall det förhållandet att institutet huvudsakligen arbetar med allmänna medel utgöra en garanti för dess objektivitet och vetenskapliga standard.

För egen del får utskottet anföra följande.

Opinionsundersökningar företagna enligt mer eller mindre vetenskapliga metoder tilldraga sig ett betydande allmänt intresse. De kunna också vara av värde ur olika synpunkter. För att opinionsmätningarna skola vinna allmänt

förtroende är det emellertid nödvändigt att de verkställas så objektivt och rättvisande som möjligt och att undersökningarnas metodik utarbetas med vetenskaplig noggrannhet. För att kraven härutinnan skola kunna tillgodoses finna motionärerna det nödvändigt att ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut av Gallup-typ inrättas. Utskottet delar motionärernas mening om att större garantier för objektivitet i undersökningarna och fortsatt vetenskaplig utveckling av metoderna skulle vinnas om det allmänna toge sig an denna angelägenhet. Utskottet tänker därvidlag främst på att forskningen på sociologiens område skulle främjas och finner det naturligt och önskvärt att ett institut av ifrågasatt slag skulle knytas till en universitetsinstitution, som redan äger en stark ställning i socialvetenskapligt hänseende.

Utskottet kan däremot icke ansluta sig till den av motionärerna utvecklade tankegången att opinionsmätningarna kunde bli av sådan betydelse att de skulle påverka beslutande instansers ställningstagande i skiftande dagsfrågor. Även om de vetenskapliga metoderna för opinionsmätningen nådde betydligt större säkerhet än vad fallet nu kan sägas vara, så att folkmeningen i olika frågor komme till klart uttryck, måste åt de ansvariga instanserna förbehållas ett obundet avgörande. Endast den på grundlagsenligt sätt utrönta folkmeningen kan i en demokratisk stat bli utslagsgivande för beslut och åtgärder i olika avseenden. Utskottet är vidare av den meningen, att en viss återhållsamhet i förhållande till inrikes- eller utrikespolitiska undersökningsobjekt vore att förordas. Det allmänna bör sålunda icke främja opinionsundersökningarna i syfte att vinna ledning för offentliga avgöranden utan för rent vetenskapliga och praktiska ändamål.

Med understrykande särskilt av de allmänna synpunkter på frågan, som kommit till uttryck i universitets- och högskoleinstansernas yttranden, får utskottet hemställa,

att första kammaren i anledning av förevarande motion måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om en allsidig och förutsättningslös utredning rörande inrättande av ett offentligt eller halvoffentligt forskningsinstitut för opinionsundersökningar enligt statistisk samlingsmetod.

Stockholm den 14 maj 1947.

På utskottets vägnar:

VERNER SÖDERKVIST.

Närvarande: Herrar Söderkvist, Arrhén, Fahlander, Nilsson, Hjalmar*, Olofsson, Sundelin, Persson, Karl, och Widner.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.